

**İTTİFAK, DAYANIŞMA VE ÇELİŞKİ KAVRAMLARI
IŞIĞINDA TÜRKİYE'DE KADIN/FEMİNİST HAREKETLER**

İclal Ayşe Küçükkırca
İstanbul, 2018

Çalışmanın Sorusu

- 2002-18 yılları arasında
- İstanbul, İzmir, Ankara, Diyarbakır kentlerinde
- İttifak, dayanışma ve çelişki kavramlarına odaklanarak
- 6 farklı kadın hareketinin ilişkilerinin hangi dönemlerde daha kısırlaştığını, daraldığını ve hangi dönem filizlendiğini ve ne şekillerde filizlendiğini (dayanışma ya da ittifak) ortaya çıkarmak üzerinedir.

Hangi 6 Kadın Hareketi

- Türkiye Feminist Hareketi (TFH)
- Özgür Kadın Hareketi (ÖKH)
- LGBTİQ+ Hareket
- Sosyalist Kadınlar (SK)
- Dindar/Müslüman Feminist Kadınlar (DK/MFK)
- Cumhuriyetçi Feminist Kadınlar (CFK)

Yöntem

- 2018 yılının Nisan-Eylül ayları arasında yapılmış,
- İzmir, Ankara, Diyarbakır ve İstanbul
- 60-90 dakika arası süren,
- 37 yarı-yapılandırılmış derinlemesine görüşmenin niteliksel analizi

	İstanbul	Ankara	İzmir	Diyarbakır	Toplam
Cumhuriyetçi Feminist Kadınlar	2	2	2	-	6
Türkiye Feminist Hareketi	2	2	2	-	6
Dindar/Müslüman Feminist Kadınlar	2	2	2	-	6
Sosyalist Kadınlar	2	2	2	-	6
Özgür Kadın Hareketi	1	1	1	3	6
LGBTİQ+ Hareket	2	2	2	1	7
	11	11	11	4	37

Hareketlerin Kategorizasyonuna Dair

- Yazım aşamasında
- Kadın Hareketlerinin tarihsel bağlama Türkiye'deki literatür içinde bağlama oturtulduğu bölüm olacaktır.

İki Farklı Kamusal Alan

- Sosyo-Ekonomik:
- 1960'lı yıllarda Kürt bölgesindeki endüstriyel şirketler Türkiye'dekilerin %7.6'sına oluştururken, aynı dönemde Türkiye'nin kuzeybatısındaki şirketler toplam şirketlerin %47.2'sine, Ege bölgesindeki şirketler ise %19.6'sına denk gelmekteydi (Çiçek 2012: 23).
- 1982 –DPT- *Türkiye Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi Araştırması* ve
- 2003 -*Türkiye'de İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması* ülkeyi gelişmişlik düzeylerine göre altı bölgeye ayırmakta. En az gelişmiş olan, 6. bölge Kürt bölgesini içermektedir.
- 2011 -*Yeni Teşvik Sistemi Raporu*, 6 bölgeye ayırmakta ve en dezavantajlı bölge yine Kürt bölgesi olarak gösterilmektedir.
- Bu verilere dayanarak 1960 yılından bu yana, Türkiye'nin batısı ile Kürt bölgesi arasında bir sosyo-ekonomik eşitsizliğin olduğu, sosyo-ekonomik açıdan ülkede iki ayrı bölgenin olduğu öne sürülebilir.

Dayanışma ve İttifak Kavramlarına Dair

- *Dayanışma* kavramı kadınların (kadın hareketlerinin) birbirleriyle olan ilişkilerinin ortak özellikler, 'kadın olmak' üzerinden oluşturulduğu ilişkilere işaret eder.
- Kesişimselliğe, dayanan *ittifak* ilişkisi, kadınlar arasındaki ortak nokta arayışının belli tipte bir kadınlığı diğerlerine öncelemeyi gerektirdiği iddiasından yola çıkarak, kadınların 'farkları' üzerinden kurdukları ilişkilere işaret eder.

Dayanışma ve İttifakın Tamamlayıcılığına Dair

- Dayanışma --eşitliği,
- İttifak --özgürlüğü vurgular.
- Ancak Marksist bir okumayla, bu iki kavramı/ilişkiyi birbirlerini tamamlayıcı bir çerçevede görmek mümkündür.

Hareketlerin Öncelikleri

- TFH: beden siyaseti
- SK: emek eksenli bütüncül kadın siyaseti
- ÖKH: çatışma koşullarında kadınların çelişkileri
- LGBTİQ+: heteronormatif seksizm ile mücadele
- CFK: sekülerizm, yasalar önünde kadının eşit birey olarak kabul edilmesi
- DK/MFK: başörtüsü yasağı mücadele

DK/MFK-CFK İlişkisi

- **DK/MFK** ve **CFK** arasında genellikle CFK tarafından başlatılan bir dayanışma ilişkisinden söz edilebilir. 2002-2008 yılları arasında devam eden karşılaşmalar, 2008 yılı sonrası özellikle Cumhuriyet mitinglerinden sonra azalma göstermektedir.
- İttifak ilişkisi gözlemlenmemektedir.
- CFK'nın --sekülerizm ve kadınların yasalar önünde eşit birey olarak kabul edilmesi, DK/MFK--başörtüsü öncelikleri Türkiye'nin ve kadın hareketlerinin önemli fay hatlarından birini oluşturmaktadır.
- Ankara en yakın, İzmir'de tanımıyorlar, İstanbul'da uzaklaşmışlar

TFH - DK/MFK İlişkisi

- TFH ile DK/MFK arasında İstanbul ve Ankara'da hem dayanışmaya hem de ittifaka dayanan ilişkilene görünmekte. Ancak iki grup da bugüne dek kurulmuş olan ilişkinin yeterli olmadığını öne sürmekte.
- İzmir'de ilişki kopuk

DK/MFK-SK İlişkisi

- **DK/MFK** ve **SK** arasında her üç kentte de ciddi bir kopukluk ve bundan da ötesi güvensizlik hissedilmekte. Hemen hemen hiçbir dönemde birbirlerine yaklaşmamışlar, ortak işler yürütmüyorlar ve çelişkilerini aşmaya dair bir önerileri de yok.

DK/MFK-ÖKH İlişkisi

- **DK/MFK** ve **ÖKH**, 2000'li yılların başlarında yürüttükleri ortak etkinlikler bulunmakta. Bu iki grup hem dayanışma hem de ittifak ilişkisi kuran iki grup.
- **ÖKH** çatışmalı dönemlerde **DK/MFK** hattındaki kadınların Kürt bölgesine uğramamalarını ve kendilerine birçok kadın hareketinden daha uzak olmalarını eleştirmekte.
- Her kentte yaşanan kısıtlı da olsa bir ilişki var.

DK/MFK-LGBTİQ+ İlişkisi

- İki kadın grubunun sosyal yaşamları birbirlerinden oldukça uzak ancak buna rağmen yaşam tarzlarına saygılı bir biçimde ittifak ilişkisi kurmaktadır. **DK/MFK** hattındaki kadınlar **LGBTİQ+** hattındaki kadınları destekleyemedikleri momentler olmasından kaynaklı onlara karşı borçlu hissetmektedirler.
- İstanbul ve Ankara'da saygıya dayalı kurulmuş ittifak ilişkisinin ötesinde dayanışmaya da açık gruplar. İzmir'de görece daha uzaklar.

TFH-CFK İlişkisi

- Bu iki kadın grubu üç kentte de çok yakın olmasalar da genellikle dayanışma ilişkisi üzerinden biraraya gelmekte. **TFH**, **CFK**'nin tekçi ve dışlayıcı tavırlarını, ancak hak temmeli mücadelede **CFK**'yı desteklemekte. **CFK** ise **TFH**'nin halktan kopuk, marjinal yaklaşımını eleştiriyor olmasına rağmen, bu çelişkileri çözmeye çabalamalarından dolayı üretken çelişkiler oldukları öne sürülebilir.

SK-CFK İlişkisi

- **SK, CFK'nın genel olarak yıkıcı, dışlayıcı ve tekçi söylemini eleştirmekte.**
- **Ancak son dönemde CFK ve SK hattındaki kadınların iktidardan gelen siyasi baskılara ve kadına yönelik ayrımcı söyleme ve eylemlere karşı yakınlaştıkları öne sürülebilir.**
- **Üç kentte de benzerlik gösteriyor.**

CFK- ÖKH İlişkisi

- **CFK** hiç bir dönemde ayrı bir kadın hareketi tanımlamasını dahi kabul etmediğinden **ÖKH** ile aralarındaki ilişki ancak yıkıcı bir çelişkinin ötesine gidememekte.

LGBTİQ+ Hareket-CFK İlişkisi

- **LGBTİQ+** Hareket, **CFK** ile ittifak ve dayanışma ilişkisi yaşamaktalar ancak bu ilişkide zaman zaman kendilerini vitrin gibi hissettiklerini ifade etmekte. Yaşanan çelişkiler diyaloga açık olduğundan üretken çelişkiler.
- Üç kentte de.

TFH-SK İlişkisi

- Dayanışma ve ittifak ilişkisine de açık olan **TFH** ve **SK** daha çok dayanışma ilişkisi yaşamakta ancak organik bağlarını kaybetmemekteler. Farklı örgütlenme modelleri içinde kadın/feminist mücadeleyi yürütmekteler.

TFH-LGBTİQ+ Hareket İlişkisi

- Örgütlenme modelleri ve verilen mücadelenin odağı açısından birbirlerine en yakın olan **TFH** ve **LGBTİQ+** hareketlerin yaşadığı tek çelişki TFH'nin toplumsal cinsiyet odaklı mücadele verirken, LGBTİQ+ hareketin heteroseksist normativiteye odaklanmış olmasıdır.
- Yaşadıkları çelişki üretken
- Örgütlü oldukları üç kent olan Ankara, İzmir ve İstanbul'da ittifak ve dayanışmaya dayanan birçok ilişkilene içindeler.

TFH-ÖKH İlişkisi

- **TFH** Türkiye'deki kadın hareketleri içinde **ÖKH**'ye en yakın ve beraber en çok ürettikleri grup olarak tanımlanabilir.
- Köprü oluşturmaya çalıştıklarını, birikmiş karşılıklı güvene dayanan genellikle dayanışma üzerinden kurulsa da ittifaka da alan açan bir ilişkilenmeleri var.
- Yaşadıkları birincil çelişki çatışma dönemlerinde ÖKH'nin yalnızlaşması ve barış dönemlerinde kurulan ilişkinin yok sayılması, üretken bir çelişki,
- İstanbul, Ankara ve İzmir'de aktif bir beraberlikleri var.

ÖKH-SK İlişkisi

- İstanbul, Ankara ve İzmir'de dayanışma ve ittifaka dayanan ilişkilendirmeler yaşıyor,
- Yaşanan çelişkiler de üretken çelişkiler olarak yorumlanabilir

SK-LGBTİQ+ İlişkisi

- **SK** ve **LGBTİQ+** hareket arasındaki ilişki son yıllarda gelişmekte. Bu noktada çok fazla deneyim birikiminden söz edilemez ancak karşılıklı destek ve ittifak ilişkisi mevcut.

ÖKH-LGBTİQ+ Hareket İlişkisi

- İzmir’de organik bir ilişki kurmuş olan ÖKH ve LGBTİQ+ Hareket, İstanbul ve Ankara’da ilişkili ancak İzmir’e kıyasla görece uzak.
- Özellikle ÖKH’de merkezi bir söylem olmasına karşın farklı kentlerde kadınların farklı söylemlerine ve pratiklerine sıklıkla rastlanmakta. Pasifist LGBTİQ+ grupların ÖKH’ye daha uzak durduğu gözlemlenmekte. ÖKH, Türkiye’deki LGBTİQ+ taleplerine katılıyor olmasına rağmen tabanlarına duydukları sorumluluk nedeniyle LGBTİQ+ tam destek veremediklerini ifade etmekte.
- Diyarbakır’da ise ilkesel bir beraberlik olsa da pratikte tabana duyulan sorumluluklar nedeniyle uzak duran iki hareket oldukları söylenebilir.

Sonuçlar

- (1) *barış dönemlerinde* ittifak ve dayanışma ilişkilerinin daha rahat geliştiği ve çelişkilerin daha rahat atlatıldığı;

Sonuçlar

Çatışma dönemlerinde;

- (2) Kürt bölgesi ve Türkiye'nin batısındaki hareketler arasında sert bir kopuş yaşandığı,
- (3) kentlerin içindeki farklı kadın hareketlerinin birbirlerine daha çok yaklaştığı ve dayanışma ve ittifakın arttığı gözlemlenmektedir.

Sonuçlar

- (4) Seküler/dindar gerilimin kadın hareketleri içinde de birincil kırılmalardan biri olduğu,
- (5) Etnik gerilimin yine Türkiye demografisinde olduğu gibi kadın hareketleri içinde de bir kırılma yarattığı söylenebilir.